

Милић Ф. ПЕТРОВИЋ
Архив Србије
Београд

БОГОМИР АЋИМОВИЋ ДАЛМА СВЕСТРАНИ СТВАРАЛАЦ ИЗ ПЛЕЈАДЕ ИСТАКНУТИХ ПЉЕВЉАКА

Истражујући и изучавајући архивске, музејске и библиотечке фондове за Зборник докумената „Пљевља у документима 1918–1941“, пронашли смо архивска документа, новинске текстове, нека вајарских дјела или репродукције дјела Богомира Аћимовића Далме која сведоче о његовом динамичном животу, значајном стваралаштву и присуству у париским умјетничким круговима између два свјетска рата.¹ Из наведених и других историјских извора првог реда и литературе доносима најзначајније податке и репродукције неких његових скулптура и слика.

Богомир Аћимовић Далма (Пљевља 1899 – Лондон 1963), вајар, сликар, пјесник и публициста рођен је у Пљевљима, а образован у Француској. Издана је познате пљеваљске школе свестраних аутора, и достојан настављач Таназија и Риста Пејатовића и Стевана Самарцића с почетка 20-ог вијека.²

¹ Види: Милић Ф. Петровић, *Пљевља у документима 1918–1941*, СО Пљевља и Књижевни клуб „Далма“ Пљевља, 2004, стр. 680–713.

² ТАНАСИЈЕ ПЕЈАТОВИЋ (1875–1903), питомац српске владе, завршио је историјско-географски одсек на Великој школи у Београду, професор Српске гимназије у Скопљу (1899–1901), оснивач и први директор Српске гимназије у Пљевљима (1901–1903) која је до 1912. вршила улогу и српског конзулата у Рашкој области, свестрани стваралац: професор, запажени научник, сликар, гуслар, беседник ... Портретисао је истакнуте државнике и личности у Србије свога времена, затим историјске личности, чланове своје породице, Пљевља и Пљевљаке. Са братом Ристом Пејатовићем и Стеваном Самарцићем за вријеме школовања у Београду покренуо је и уређивао рукописни илустративно-сатирични лист „Типар“ који данас представља библиографску вредност. Пошто су турске власти у Пљевљима биле забраниле дотурање штампе из Србије ови даровити ђаци дошли су на идеју да пишу писма завичају у облику новина. Тако је „Типар“ настајао на необичан начин. Честитајући родбини празнике у Пљевљима „Типар“ је поздрављао све „типце“ чаршијског оговарања и ниских страсти и људе са другим особинама паланачких средина. Материјал за „Типар“ добијан је путем писама из Пљеваља. Лист је писан руком, а илустрације рађене црном оловком или у

Ради се о изузетно занимљивој личности чије стваралаштво још увијек није истражено и изучено. Основну школу и нижу гимназију завршио је у Пљевљима. Са српском војском је као ђак 1916. прешао Албанију, и потом доспио у Француску гдје наставио школовање. Учио је и студирао у Марсеју, Монпељеу и Паризу.

Из архивских докумената сазнајемо да је Богомир Аћимовић Далма за вријеме школовања у Француској тешко живио. Све до 1920. није имао никакву стипендију или неку другу помоћ. Док се школовао у Марсеју и Монпељеу помагао га је и олакшавао му жувот, колико је могао, генерални конзул Краљевине СХС у Марсеју Миланковић. Повремену помоћ Далма је добијао од племенитих Срба и неких својих пријатеља. На предлог шефа ликвидатуре Народне одбране у Сарајеву од 26. јануара 1920. године, Богомир је као син Данила Аћимовића из Пљеваља, поријеклом из Праче у Босни, од Српског културног и просвјетног друштва „Просвјета“ у Сарајеву у три наврата добио новчану помоћ од 3.000 круна. Са овом помоћи успио је да заврши ту школску годину. Била је то значајна потпора која је давана само најзаслужнијим и најбољим ђацима. Уз подршку и препоруку ген. козула Миланковића у Марсеју „Просвјета“ је Аћимовићу 12. јануара 1921. године одобрила месечну стипендију од 800 круна коју је касније повећана

боји. Лист је доносио умјетничке и народне пјесме, пригодне прозне радове, сатиричне пјесме у којима су исмијаване поједине личности из Рашке области и Краљевине Србије чији су поступци били супротни народним интересима. Посебна вриједност „Типара“ била је што је обиловао са карикатурама са актуелним сатирично-политичким садржајем. На Светосавским конкурсима Велике школе Т. Пејатовић је у два маха освојио прве награде за своје радове из историје и географије и најавио свој раскошан таленат за науку. Најзначајнији радови су му: *Средње Полимље и Пошарје* објављен под псеудономом Петар Мркоњић; Списак фермана, бурунтија, хуцета, мусарела, хућума, тескера и других исправа за манастире Свету Тројицу. Бању код Прибоја. Крагово, Мажиће, Довољу и Дубочицу што се налази у архиви манастира Св. Тројица код Пљеваља. Знатан део његових радова доставио је проф. др Љубомиру Љуби Стојановићу које је овај објавио у „Старим српским записима и натписима“. Нажалост прерана смрт прекинула је најављени раскошни научни и свестрани таленат Т. Пејатовића.

СТЕВАН САМАРЦИЋ (1877–1910), културно-просвјетни и национални радник, учитељ и управитељ основних школа у Пљевљима и Новој Вароши, оснивач и предавач у Српској гимназији у Пљевљима, народни посланик у Вилајетској скупштини у Скопљу, члан Епархијске управе у Приштини, редовни сарадник: „Цариградског гласника“, „Нове искре“, „Босанске виле“ и других листова и часописа, књижевник, објавио је збирку приповијетки: „Из наше нахије“.

РИСТО ПЕЈАТОВИЋ (1877–1904), учитељ и пјесник, музичар, сликар и вајар. Школовао се у Пљевљима, Београду и Прагу. На изложби студената на академији у Прагу 1904 добио је прву државну награду за скулптуру „Умирући јунак“. За вријеме прославе стогодишњице Првог српског устанка. 1904 Ристо Пејатовић добио је прву награду Србије за израду Карађорђевог бисте. О њима: Милић Ф. Петровић. *Пљеваљска гимназија 1901–1941*, Пљевља 2001. стр. 108–113 (Т. Пејатовић); 128–130 (Р. Пејатовић); 132–133 (С. Самарцић).

на 1000 круна. Опет је то била највећа стипеднија коју је додјеливала „Просвјета“. Преко конзула Миланковића југословенска држава је уредила да се стипедија мијења и исплаћује у Француској по државном, а не трговачком курсу, што је било знатно повољније. „Просвјета“ ће Аћимовићу стипедију давати и следеће двије школске године (1921/22 и 1922/23) све до завршетка школовања у Паризу. Генерални козул Миланковић је као незванични тотор сваке године достављао „Просвјети“ у Сарајево писмене доказе да је Аћимовић редован и добар ђак и студент. Између осталог увјеравао је „да ће се Аћимовић показати достојан ваше пажње и бриге и освјетлити образ Српству“, те да ће „својим талентом, марљивошћу и постигнутим успесима оправдати потпуно поклоњено му поверење и наклоност“. Миланковић је преко секретара „Просвјете“, професора универзитета у Београду Владимира Ћоровића, покренуо да се Аћимовићу код Министарства просвјете издејствује државна стипендија, међутим због буџетске немогућности ово није остварено. Након завршетка школовања Аћимовић је био у обавези да врати стипендију коју је добио на зајам. У писму управе „Просвјете“ конзулату Краљевине СХС у Паризу од 22. јанура 1925. године захтевано је:

„Богомир Аћимовић (Далма) – када се први пут наводи његово умјетничко име (прим. М. П) – вајар који живи у Паризу дугује „Просвјети“ Српском културном и просвјетном друштву у Сарајеву 23.400 динара коју је суму добио на зајам за вријеме његових студија. Молимо вас да нас извјестите да ли г. Богомир Аћимовић доиста се налази у Паризу и која му је адреса, да би могли с њим ступити у кореспонденцију“.³

Према томе Богомир Аћимовић Далма је са одличним успјехом завршио: Регионалну школу лијепих умјетности у Монпељеу (Ecole Regionale des Beaux-Arts, Montpellier), а потом Вишу националну школу лијепих умјетности у Паризу (Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts). Сликарски занат изучио је код чувеног импресионисте тога времена Клода Монеа. Био је ђак Франсоа Луи Карла (Francois-Louis Carli), Антоана Итаберта (Antoine Intalbert) и Наума Аронсона (Naoum Aronson). Свестрано обдарен и образован за умјетност и књижевност постао је познати скулптор, сликар, књижевник и пјесник у париским интелетуалним круговима. Након завршетка студија, 1923. године употребљава умјетничко име ДАЛМА, које је било познатије у Паризу и Француској више него у његовој домовини. У документу из 1929. године на француском језику записао је да рођен 17. марта 1899. године у Пљевљима – Србија и да је по националности Југословен-Србин. Потписивао се: Богомир Далма, академски вајар, сликар, пјесник и књижевник.

³ Архив Босне и Херцеговине, Српско културно и просвјетно друштво „Просвјета“, Сарајево. ауторски лист Богомира Аћимовића Далме (укупно 29. докумената).

Са југословенским и француским умјетницима излагао је слике и скулптуре од 1923. до Другог свјетског рата у чувеним париским салонима и галеријама (Салону француских умјетника, Националном удружењу за умјетност, Зимском салону, Салону независних и другдје). Његова дјела успјешно су репрезентовала југословенску умјетност са радовима тада најпознатијих наших умјетника: Пајом Јовановићем, Марком Челебоновићем, Петром Лубардом, Васом Поморишцем, Јованом Зоњићем, Миланом Коњовићем, Петром Милосављевићем, Мирком Кујачићем, Вуком Велимировић, Јосипом Дебељаком, Николом Јеремићем, Николом Марковићем, Јосипом Мајзнером и другим. Излагао је око 40 својих биста и 75 платна, махом пејзажа.⁴ Са својим дјелима освојио је и бројне награде, међу којима и Почасну диплому ван конкуренције „Hors concours“ на изложби у Стразбургу (1925); 1926. откуп државе на Salon nationale des Beaux у Паризу; 1927 почасна диплома на L' Exposition Internationale des Beaux – Arts, Bordeaux. Године 1936. учествовао је у уређењу савремене француске умјетности у Музеју кнеза Павла у Београду.

Далмин скулпторки рад обухвата портрете познатих савременика (између осталих: глумци Jacques Guilhene, E. De Max, Marie Bell, Carlo Liten, сликар Gaetano de Gennaro, писац Emile Verhaeren, академик Gaston Cheron, филозоф Ossip-Lourie, професор на Сорбони Emile Haumant, краљ Александар Карађорђевић итд, све из 1920-их и 30-их година). Радови су му настали под утицајем чувеног француског вајара Francois-Ogista Rene Rodena, касније са неким елементима ар-декоа. Пејсажи (уља, пастели и цртежи тушем) настали су на путовањима која је из године у годину предузимао дуж француске медитеранске обале од Пиринеја до Ниских Алпи. Рађени су под утицајем његовог учитеља Клода Монеа. Неколико Далминих радова у гипсу и бронзи чува се у Народном музеју у Београду. Фотографије ових дела које дајемо у прилогу, први пут се објављују. У прилогу наводимо и непотпуни радни списак свих до сада познатих његових дела која су разасута по музејима, галеријама и приватним збиркама. Предстоји обимније истраживање његових радова и његовог дела уопште.

Богомир Аћимовић Далма огледао се и у књижевности, посебно у поезији: *Les charmes de la France Meridionale i Midi, Terra de Beaute*, (обе око 1937). Више чланака о француској Азурној обали објавио је у француским и југословенским новинама. Познате су му збирке: *Пјесме њева и њобјезде* и *Очи вјечности*, објављене 1945, односно 1952. године у Лондону на француском и енглеском језику, као и *Confession d un poete erant*, Setif, 1954.

Самосталне изложбе: Париз 1929, La Salle Aleksande – Lefrans.

⁴ Њиди Радну табелу Владимира Коњикусића Далминих радова у прилогу.

Групна излагања: Париз од 1923 (Salon des Artistes Francais, Salon National des Beaux-Arts, Salon des Independants); Galerie de Paris, Изложба југословенских умјетника (који делују) у Француској. Аћимовић је излагао скулптуре и слике.⁵

Богомир Аћимовић Далма проглашен је за витеза од Н. Е. А. Био је члан Националне академије лијепих умјетности у Паризу.

Богомир Аћимовић Далма као истакнути ликовни критичар писао је о француским и југословенским вајарима и сликарима, музејима и изложбама у Паризу за око тридесетак француских и југословенских часописа и новина. Француској јавности приближио је кнеза Павла Карађорђевића и Народни музеј у Београду који је тада преименован у Музеј Кнеза Павла. О кнезу Павлу, тада регенту Југославије писао је у афирмативном смислу. Поред основних родословних и биографских података приказао га је као оксфордског студента гдје је добио образовање за формирање његове личности. У даљем опису приказао га је као човјека широке културе који је говорио течно скоро све важније европске језике, читао савремена дјела на француском и енглеском језику, и зналачки се занимао за умјетност и културу уопште. Кнез Павле, писао је даље Далма, био је и предсједник Југословенског црвеног крста и београдског цокеј клуба. Посебно је истакао да је као мецена умјетности био оснивач Музеја савремене умјетности у Београду (1929) у коме су заступљене све европске умјетности, а француска посебно. Као државника видио га је као пријатеља Француске.⁶

У тексту *Музеј кнеза Павла* Далма је писао да је краљ Александар Карађорђевић дао свој ранији Двор у Београду за национални музеј, који је тада био један од најлепших музеја на Балкану. У приказу овог музеја, који је средином тридесетих година 20-ог вијека преименован у Музеј кнеза Павла, Далма зналачки даје садржај свих његових збирки, са посебним акцентом на француска дјела и дјела из српске националне историје и описом најважнијих музејских експоната. Кнез Павле Карађорђевић, писао је тада Далма, често је икогнито долазио у Париз да посети неку изложбу, да набави неко ново умјетничко дјело, или да пронађе неку нову књигу.⁷

У београдским „Недељним илустрацијама“ током 1931. и 1932. године Далма је објавио више текстова и илустрација: Изложба Антоана Бордела у Паризу; Прва изложба ремек дјела из музеја провинције-француска школа 17. и 18. вијека; Велики париски салон (два текста); Југословени у париском салону; Скулптура у Париском салону; Међународна изложба византијске умјетности у Паризу; Клод Моне, сликар свјетлости; Никола Марковић-наш

⁵ Види: Allgemeines Künstlerlexikon. Tom 23, Minhen-Laipcig 1999.

⁶ Архив Србије и Црне Горе (АЈ). 74, Ф. 243; Милић Ф. Петровић, наведена књига, докум. 391.

⁷ Исто, М. Петровић, документ бр. 392.

умјетник у Паризу; Велики париски салон; Југословени у Париском салону; Изложба југословенских умјетника у Паризу.⁸ У свим овим приказима изложби и изложених дјела Далма анализира уметничка кретања монденског Париза и достигнућа оновремених француских и југословенских вајара и сликара. Захваљујући Далми југословенска стручна и читалачка јавност добијала је информације из „прве руке“ о умјетничким кретањима и збивањима из свјетске умјетничке престонице. С друге стране о Богомиру Аћимовићу Далми, као значајном југословенском вајару и сликару у Паризу југословенска штампа доносила је само краће повремене написе о његовом учешћу на изложбама у Паризу, који су још увијек неистражени и не обједињени. Неистражени и необједињени су и написи у француској штампи и периодици о Далмини радовима и изложбама на којима је он учествовао.

За књигу илустрованих репортажа у прози, стиху и илустрацијама под називом *Јуи... Земља љепоте* (Француска) Далма је 1933. године добио награду Француске академије. Са француског смо превели изводе из приказа ове његове књиге које у наставку доносимо:

„Југ...земља љепоте“-Изузетно лијепа књига која вам служи на част, вама који сте се са толико срца декларисли као брат Француске. Оно што је посебно упечатљиво је чињеница да вас је такав однос према Француској мотивисао да научите француски језик готово до финеса.“

Гастон Шеро (Gaston Ghureau)
Са Академије Гонкур

„...Књига једног младог странца, Србина Богомира Далме посвећена је нашем југу...Земљи Љепоте и заслужује да се на њу укаже пажња због великих емоција. Овај крај топао и живописан ориигинално је представљен у књизи овог младог Словена, ентузијасте и сањалице, која због тога, у највишем смислу те речи представља вриједно дјело“

Ноел Сабор (Noel Sabord, Paris -Midi)

„...Ова лијепа књига, лијепа са сваке тачке гледишта, у којој са узбуђењем откривам да ваше одушевљење, племенита страст и безброј особина за коју кажу да су особито француске, неким чудом постају особито ваше...“

Јозеф Делтеј (Joseph Delteil)

„...Уживао сам у искрености, ентузијазму и свјежој поезији...“

Жан Вињо (Jean Vignaud)
предсједник Удружења књижевника

⁸Види: „Недељне илустрације“, Београд. 1931. година: бр. 13, 14, 18, 21, 22, 23, 24, 29, 40, 52; у 1932. години бр: 27, 50, 136; у 1939. год. бр. 13.

„...Богомир Далма: Југ... Земља Љепоте-Онима који ће овог љета посјетити нашу дивну Провансу, препоручујемо ову књигу препуну дивљења и захвалности. Аутор је као пасионирани ходочасник, обишао југ Француске дајући своје срце градовима и људима, а своју машту и сањарења њиховој славној прошлости. Но, није се задовољио дивљењем: желио је да разумије. Посјећујући споменике и музеје анализирао их је са љубављу и прецизношћу у Авињону, Монпељеу, Марсеју, Арлу, Ексу, Тулону – сам је урадио илустрације за књигу која је топла позивница за путовање кроз поезију и цртеже. Овај умјетнички водич кроз нашу Провансу, који је написао Југословен очаран Француском, је дјело љубави...“

Ари Леблон, „Погледи“ (Ari Leblond, La Vie)

„...Југословен који пише на француском језику, Богомир Далма, управо је добио награду Академије.

Умјетник и пјесник, господин Далма је од Француске начинио своју другу домовину, везујући се посебно за њен југ гдје се пејзажи необично преплићу са његовом визијом љепоте. У љетњим данима, вођен бојама и сновима лута од Провансе до Русијона.

...Свијетле и разигране слике подсећају на таленат једног Фроментина ... Али умјетник не раздваја спољне форме, њихове симболе ни њихову филозофску и историјску вриједност. За њега, као и за Амиела, пејзаж је прије свега „једно стање душе“.

Жан Бургоен (Jean Bourgoin)⁹

Топао и надахнут је текст новинара Михаила Световског под насловом *Личности Бојомира Далме* са поднасловом „вајар и сликар у Паризу пореклом из Пљеваља“, из кога доносимо изводе:

„У нашој јавности споменуло се чешће име Богомира Далме, приликом оснивања француског одељења у Музеју кнеза Павла. Он је био један од активних сарадника на остварењу француске уметничке репрезентације у том музеју савременог Београда... по доласку са југа Француске усталио је свој живот и атеље у Паризу. Изложбе које је приређивао, везе створене са нотабилитетима књижевног и уметничког Париза... У круговима космополитских кафаница, Далми се отрзала мисао, пуна чежње о завичају, о његовом Плевљу, забаченом за гудурама Санцака, где ноћ пада на град пун белих турбана, јабланова, минарета и шедрвана, још чим кокошке полежу... Далма је са пуном носталгијом говорио о свом завичају где чкиље у бескрајном растојању срењовековни фењери, као искре живота у дубокој обамрлости нашег истока... Имао сам осећај разговарајући са тим младим човеком једва

⁹ Архив Србије и Црне Горе (АЈ), 74, Ф. 243. или М. Петровић ..., документ, бр. 406.

тридесетих година, који одаје више филолога но скулптора, више човека нагнутог над текст, него у борби са четкама и камењем... Успех је долазио и од његових личних веза и њежног пријатељства ... Његово име се у Паризу између два светска рата чешће појављивало на изложбама југословенских уметника у Паризу. Нажалост, пише Световски, за српску и југословенску јавност он је неоправдано још увек загонетна личност¹⁰. А ми бисмо додали да је то у знатној мјери и данас. Његових књига нема у Народној библиотеци Србије. О његовим скулптурама, сликама и пјесмама последије Другог светског рата, колико нам је познато нико није нешто значајније писао ни скулптуре излагао на некој изложби. И у Далмином завичају гдје постоји и дјелује Књижевни клуб „Далма“, мало и недовољно се зна о његовом животу и дјелу. Према најновијим сазнањима Далма је последње године живота провео у Лондону гдје је умро и сахрањен. Вео заборава је прекрио његове запажено дјело у европској и свјетској престоници културе.

Као скулптор највише је радио бисте. Позирале су му истакнуте личности из области културе и умјетности. У току истраживања пронашли смо 6 његових скулптура у гипсу и бронзи у Народном музеју у Београду, и 10. репродукција његових дјела у штампи, која је својевремено излагао у Паризу. У депоима Народног музеја чувају се следећа дјела: Глава дјечака, гипс из 1923. године; Мисао, глава дјевојке – гипс из 1924. г. Портрет Дивне Вековић, бронза из 1927. г. Емил Верхарен, патинирани гипс из 1927. г. Карло Литен, патинирани гипс из 1927. г. и Глава дјевојчице, патинирани гипс из 1929. г. У „Недељним илустрацијама“ објављене су репродукције следећих Далминих дјела: биста Краљица Италије Јелена; биста Ђурђијанске принцезе; биста Емила Омана; биста француског глумца Есканда; биста француског романсијера Жозефа Делтеја и биста Војина Спалајковића (син српског дипломате Мирослава Сплајковића)

Широј јавности у нашој земљи је мање познато да је Далма приликом отварања Музеја савремене умјетности у Конаку кнегиње Љубице у Београду (1929) овом музеју поклонио неколико својих дјела: портрет Дивне Вековић – биста у бронзи; бисту белгијског пјесника Емила Верхарена; бисту трагичара Карла Литена и двије слике других аутора: слику швајцарског умјетника Дарела и цртеж француског сликара Ј. Франтијера. Ова два дјела, како наводи Далма, вределе су тада 10.000, односно 15.000 франака, што је тада била велика сума. У каснијим временима када је од умјетности све теже живио Далма је молио кнеза Павла Карађорђевића, регента Краљевине Југославије за финансијску помоћ од 1.000 франака за најнужније потребе.¹¹

¹⁰ Види „Недељне илустрације“, Београд, 1931, бр. 13.

¹¹ Види: Архив Србије и Црне Горе (АЈ), 74, Ф. 243; М. Петровић, наведено дјело, документи бр. 406–409, 411.

У току Другог свјетског рата Богомир Аћимовић Далма избјегао је из Француске и преко Шпаније и Португалије дошао је у Енглеску и настао се у Лондону. Социјалистичка Југославија, као и многе друге заслужне људе из периода монархије „заборавила“ је Далму, његово дјело и његов допринос афирмацији југословенске културе у граду свјетлости. Повремену и нередовну помоћ Далма је једно вријеме добијао од имућних појединаца у иностранству. Када је и те помоћи нестало онемоћао и без средстава за живот прихватио се да ради и најниже плаћене послове како би се прехранио и преживио. На крају је доспио до римокатоличког старачког дома гдје су га до смрти пазиле двије часне сестре. Умро је и сахрањен у Лондону 1963. године.

Према најновијим сазнањима преданог истраживача Добрила Аранитовића иза Богомира Аћимовића Далме у Лондону, а може бити и у Паризу остала је извјесна писана и друга заоставштина.¹² Дужност његових завијачајних Пљеваља је да покрену напоре да се до ове заоставштине дође, уколико је она сачувана, и да се изучи његово дјело.¹³

Milić Petrović

BOGOMIR AĆIMOVIĆ DALMA UNIVERSAL CREATOR IN PLEADA OF DISTINGUISHED MEN FROM PLEVLJA

Summary

The author exposed his investigation results of archival, museum and librarian funds and collections in Belgrade, Bosnia and Herzegovina and from newly collected literature and disclosed unknown until now details and facts on Bogomir Aćimović Dalma's creativity. The data originate from Dalma's correspond-

¹² Добрило Аранитовић, *Бојомир Аћимовић Далма или ћудљиве сугбине умјетника*. „Пљеваљске новине“, Пљевља, 1. новембар 2003.

¹³ Литература о Б. Аћимовићу Далми: R. Edouard-Jozeph, *Dictionnaire biographique des artistes contemporains 1910–1930*, 1. Paris 1930. S. 151 (под Bogomir-Dalma) и 344 (под: Dalma, Bogomir); H. Vollmer, *Allegemeines Lexikon der Bildenden Kunstler des XX Jahrhunderts* 1, Leipzig 1953 (погрешно име: D., Bogumir); E. Benezit, *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps et de tot les pazys*, 3, 1976; LEJ 1, 1984; A. M. Alauzen, *Dictionnaire des peintres et sculpteurs de Provence, Alpes, Cote d Azur*, Marseille 1986; M. Svetovski, *Ličnosti B. D. Nedeljne ilustracije*, Beograd (navedene su u naučnom aparatu); N., *Les artistes Yugoslaves a Paris*. L, Echo de Belgrade, 15 Jhrg., 21. 4. 1937, S. 2; G Galiner, *Le Visage de Bogomir Dalma*, Linselles, 1955.

ence with management of Serbian cultural and educational society “Prosvjeta” in Sarajevo, Dalma’s letters from Paris addressed to the count Pavle Karadjordjević in Belgrade, reports on French and Yugoslav exhibitions in Paris which Dalma published in Belgrade “Nedeljne ilustracije” and other publications, photos of his sculptures kept in National museum in Belgrade or those previously exhibited in Paris.

РАДНА ТАБЕЛА ДАЛМИНИХ РАДОВА
Радови по литератури Богомир Аћимовић-Далма

Скулптуре:

	Josep 1 (B)	Josep 2 (B)	Ned. ilus.	Eco Bgd	Bene zit	Alau zen	Reprodukovano u:
Adam, Juliette	x						
Chéreau, Gaston, akademik iz Gonkurove akademije			x			x	
Delteil, Joseph	x	x	x			x	
Drain, Emile		x					
Đurđijanska princeza			x				Ned. ilustr.
Erebault (Portrait de la comtesse N. d' Erebault de Dudzeele)		x					-- ovo je izgleda slika, a ne bista!
Gennaro, de, slikar		x					
Giulhène, Jacques, glumac de la Comédie Française		x			x	x	
Haumant, Emile, slavista, prof. Sorb			x	x			
Konstantinovitch, de	x						
Kralj Aleksandar	x						
La Serbie héroïque		x					
Liten, Carlo, belgijski tragičar	x		x				Ned. ilustr.
Marcillac, de	x						
Marie Bell, glumica		x			x	x	
Max, de, E., glumac		x	x		x		
OSSIP.Lourié, filozof			x	x			
Pensée (bista)		x		x			
Rosenthal, Léonard	x						
Simon, Joseph	x						
Spalajković. (Miroslava sin) Vojin		x	x				Ned. ilustr.
Tang Tchuin, M.							
Veković. Divna, g-ca			x				
Verhaeren. Emile, pesnik († 1916!)	x	x	x	x	x	x	Ned. il., Eco de Bgd
Wai Kwing Yun, Mme							

Слике:

	Josep 1 (B)	Josep 2 (B)	Ned. ilus.	Eco Bgd	Bene zit	Alau zen	Reprodukovano u:
Erembault (la comtesse N. d' Erembault de Dudzeele) (izgleda slika!?)		×					
La rade de Villefranche / Bnz: bez La		×			×	×	
Vue du cap Brun / Bnz: CapBrun		×			×	×	
Le port Saint-Jean / Bnz: Le Fort		×			×	×	
La vasque du jardin de la Fontain		×					
Le Canigou		×			×		vrh Pirineja
L'hôtel de Sens / Bzn: l'H...		×			×		zgrada u Parizu

Sl.Br.2

Бојомир Аћимовић Далма у свом ашељеу у Паризу

*Бојомир Аћимовић-Далма са својим радом
у лето 1922; Архив Босне и Херцеговине,
Сарајево, Српско културно и просвјетно
друштво „Просвјета“, Сарајево*

*Богомир Аћимовић Далма, Глава дечака
(1923), вис 54,8×32,8×21,2 см Народни
музеј Београд, инв. бр. 119,212*

*Бојомир Аћимовић Далма, биса и-ће
Дивне Вековић.*

*Бојомир Аћимовић Далма, Мисао
(1924), тис 29×22,2×22,9 см На-
родни музеј Београд, инв. бр. 61*

Биста Карла Лијбена

Богомир Аћимовић Далма, Емил Верџарен, глц, Народни музеј, Београд инв.бр.

Бојомир Аћимовић Далма, Глава девојчице (1929), њајинирани њиис 53×3×29,5×24,4 цм. Народни музеј Београд, инв. бр. 202

Бојомир Аћимовић Далма, Contesse
N de demozeele belle soeur de S. M. la
reine d'Italie

DELE-SOEUR
CONTESSE N DE DEMOZEEL
DE S.M. LA REINE D. ITALIE

Г. Далма у свом атеље-у у Паризу.

ЛИЧНОСТ БОГОМИРА ДАЛМЕ ВАЈАРА И СЛИКАРА У ПАРИЗУ ПОРЕНДОМ ИЗ ПЛЕВАЉА

У нашој јавности споменуто се често име *Богомира Далме*, првобитно оснивача француског одељења у музеју кнеза Павла. Он је био један од активних сарадника, на остварењу француске уметничке репрезентације у том музеју савременог Београда. Видело се да коментари који су повремено стизали из Париза у Београд, да је он био спона нашег париског пословања и француских живописних уметника Алио и Далми лично, мале се знало.

Ове знаме, пријатно ми је било да га упознам у Паризу. Тако је он, одмах по доласку са Југа Француске, устало

свој атеље и свој живот. Изложбе које је припремао, веќе створене са нотабилитетима књижевности и уметничког Париза, још су више допринесли, да у томе граду Богомир Далма остане још дуго низ година, можда и цели свој век. Више пута, у разговору које смо водили у ресторанима пуних Југословена или уметника Париза, у кутовима космополитских кафеана, Далма се отрзао хисом, пуца чежње, о завичају, о његовом Плеваљу забаченом за гуџурама Санџака, где моћ пада на граз пун безлих турбана, јабулана, минарета и шеџара, још чиме коначно поему. У мору светлости Париза, Далма је са пуном носталгијом говорио о свој завичају где чешље у бескрајном растојању средњевековни фењери, као издоре живота у дубокој обаврности нашег истока. И тако би радо дошао у свој крај, радо би још сада настао са тридесетнаест изложби у Југославији, почев од Београда, али је шкет одустао, у намери, да припрема још две-три године. До тога времена, његово име везале се за наше успехе. Кичица и џето, с којим он са подјезаном нешто напнато рукоу, циме га већу члазбама хиљада мајстори Париза, на ону површину, која отвара пут животу... А још те, стрпље се у својој атеље, у својој еталнажи, споменици.

Већутич, имао сам осећај, разговарајући са тим њим човекон једна тридесетих година, који одаје више филозофа него скулптора, иша чежња маркет над текст, него у борби са металника и камењем, да он није у Паризу сасео скрштених руку. Можда је ретко који од наших људи ствкао са његовим спрковном сретствима и сиком свога талента, свог шарма и своје савишне француске аклиматизације, тако драгољепе пределе, све чари Југа Француске.

Две француске описатељице ишписале су му предговор г-џа Титаџа и г-џа Жана Гадја. А за необјављену збирку песама, на родном језику, предговор је написао незаборавни наш Иво Војновић, приликом свог боравка у Нови. „Идејне Илустрације“ су већ ичале заволуство за објаве тако латентичку и сикновиту поему о сахрани маршала Жорџа.

Једном, кад се буде решио на изложбу у Југославији, претставиће га нашој јавности не нашн људи, већ Французи, скартрајући га готово шиле за свога. Уверена смо да ће Гастон Шеро, академик из Гонкурове Академије, пријатељ наш који нас је особито заволео приликом пројекса Ноули д'Орџан кроз нашу земљу, одржати обећање џаџато Далми, да ће га он претставити Београду, при првој изложби коју Далма приреди у Београду. Време наје брзо. А кроз три године Београд ће имати пријатно измачиљне да упозна још једног свог уметника, који приноси светост са пуно части своје родољубље и уметнички занос. *М. Светацки.*

цена, пријатно доживљава, као овај наш Плеваљанин, Богомир Далма. Јер одмах после студија у уметничким школама у Марсељу и Монпелјеу, прешао је и завршио *Екол Парваз Силеџијер де Бо д'ар де Пар*. Излагао је до сада у Салону француских уметника, затим националном удружењу за уметност, па у *Залској Салону* и у *Салону Независних*. Додавала му је почасна награда и „Нота спомени“ на изложбама у Штрасбургу и међународној изложби у Бордоу. Многе париске галерије у улици де ла Бесије нарочито, биле су му приступачне. Излагао је више пута око 40 својих биста и 75 платна, махом пејскажа Југне Француске. Успех је дозико и од истских личнох веза, некиког пријатељства, са нотабилитетима француске уметности и списа рељства.

Међу личноствима који су му позирали био је Жозеф Деџен, затим Гастон Шеро, Енал Беререн, де Манс, чучени гучиц; Осип Лурје, познати филозоф Емил Окин, затим г-џа Диана Беконџи, и многи други члвовни Француске Колеџије, личностви монџерског Париза итд. Тако је његов вајарски талент стидно признана а загрејаност његова за лепоте француског југа добијале су на његовим платнима толике израде, јер је он код Клод Монае лично, студирао вајач. О тој својој љубави према Прованси, он је дао израза и у публикацијима на француском. Сах измази ко штале нови кањти *Ду*, *деџа деџете* у којој омиње све главне музеје, споменике,

Г. Богомир Далма.
(Photo Henri Mannier)

биста Марка Литена, белгијског краљичара, рад г. Далме.

Богомир Далма: биста Бурђијанов принцево

Сим г. Мирослава Стојанковића, рад г. Далме.

Југословени у Париском салону

Паја Јовановић: портрет Њ. В. Краља Александра

Изгледа нам да се наши уметници боје духа и еволуције овог славног званичног Салона, јер свега четворица излажу. Три сликара и један вајар.

Наш одлични и прослављени мајстор г. Паја Јовановић (medaille d'or Hors Concours) излаже веома успели портрет Њ. В. Краља Александра I; где је умео да изрази сву енергију, племенитост и унутрашњи живот Њ. В. Краља. На

лицу Владара виде се трагови бора узбудљиви доказ великог државног дела за спас и благостање четрнаест милиона Југословена. Очи Краља сјајају добротом и извесна меланхолија открива Његову велику душу и племенито срце. То је одлично и мисаоно дело. Г. Јовановић излаже још пун грације и младалачке лепоте један диван

Познати париски глумци Есканд, рад г. Богомира Далме

Паја Јовановић: портрет младе Американке

портрет „Младе Американке“ у префињеним деликатним тоновима. Овај је портрет чаробно привлачан.

Г. Борис Пастукхоф — пореклом Рус, али наш поданик, изадно је ванредно експресиван портрет муге ног париског адвоката г. де Моро Ђаферна. Г. Пастукхоф уме да слика у clair-obscur тоновима и да концентрише на лицу израз и карактер људи. То је одличан сликар.

А. Леру: Блаженство

Х. Д. Ечевери: портрет г-це Ивет Ринго-Делаж Богомир Далма

Недељне илустрације, година VIII, бр. 27, 3. јули 1932, 8-9

Југословени у париском салону

Портрет Њ. В. Краљице Марије, рад г. Паје Јовановића.

Од Југословенских уметника мало их излажу у овим значајним салонима, јер има врло строг жири.

Да прво напоменемо — *« tout seigneur tout bonheur »* — Г-на Пају Јовановића који излаже ове године прекрасан портрет Њ. В. Краљице.

Г. Паја Јовановић је умео да параличи лицу Владарке сау доброту Њеног срца, сау анемичност Њене душе, драж и лепоту црта. Велики мајстор је умео да даде портрету Њ. В. Краљице, не само величанствени

ву отменост, већ и сау нежност узвишене мајке наших Краљева и мајке нашег народа.

Г. Паја Јовановић је познат, као велики сликар, не само у Европи, већ и у Америци, а може се рећи и у целом свету, пошто се његове слике налазе у музејима и приватним колекцијама Париза, Беча, Берлина, Лондона, Брисела, Њујорка, Токија, Бомбаја, Сиднеја, Рио де Жанеира и т. д. готово у свима европским галеријама. Г. Паја Јовановић

Богомир Далма: биста француског романијера Жозефа Делтеја.

је добио у овом Салону златну медаљу још 1900 год. и „Hors Concours“ која су највећа одликовања.

Г. Никола Јеремић излаже два врло лепе тејсава где се налазе све особине овог нашег одличног колористе. Његова слика „Приставште Ла-Рошел-а у лодне“ могла би да оде, у музеј и да служи достојно реномеу наше земље.

Госпођа Вука Велимировић наша одлична и симпатична вајарка, излаже бисту Г. Радосављевића, председника Ф.И.Д.А.К-а. Њено је дело пуно снаге и живота. Енергичан израз лица и провиљивост погледа веома вредно су изражени.

Г. Богомир Далма излаже бисте француског романијера Жозефа Делтеја и белгијског трагичара Карла Листера, као и језуу слику из Провансе,

„Мисао“, рад г. Богомира Далме.

Јеремић: Пејзаж

дови открили су у њој прави уметнички темперамент. Њено платно „Материнство“ рађено је снажно, убедљиво. Њени тонови су позлаћени, свежи и привлачни, а цртеж еластичан. Надамо се да ће се ова даровита уметница посветити узбудљиви сценама из живота мајке и деце да би нам давала таблосе дирљиве искреношћу, као што су ретке дела г-ђе Мари Каса и мајке Беатрисе Хау. У осталом сви су портрети Соње Ковачић занимљиви и привлачни.

Г. Милан Коњовић презире реално и баца се у једну разочаравајућу интерпретацију али која није без оригиналности.

Г. Перић постаје смиран пред природом и преноси је са дирљивом свесношћу. Његов трг на Монмартру и „Даша са шеширом“ представљају платна лепих особина.

Г. Зоњић излаже свој аутопортрет, намерно деформисан. Његово презирање форми шкоди доста пријатним тоновима његових слика. Један напор са композицијама боље простудираним и боље уравнотеженим био би му спасоносан. Његове мртве природе сличне у сваком погледу Милуновићу, под чијим се упливом налази.

Никола Марковић је један од наших најбољих акварелиста. Његови радови из Париза и Лота врло су успели. Колорација је привлачна а цртеж савршен.

Г. Марко Челебоновић је рафинирани сликар. Његови портрети имају природну грацију а исто тако и фигуре у једном дискретном интеријеру. Ретроспективна изложба Мане деловала је благотворно на њега из чега је извукао позитивне коности.

Поменимо још пејзаже и мртве природе Бојовића, Митриновића, Муановића, Бибића и узбудљиве сцене српске голготе кроз Албанију од Л. Валића, ~~веома осетљивог~~ сликара, чија способност, на жалост, није на висини инспирације.

Међу вајарима радови г-ђе Вуке Велимировић привлаче особиту пажњу. Њена маска „Душана Брига“ ~~веома је мисаома~~. То је читав бура мисли и идеја испод брижног и напаленог чела. Њени портрети г. Спалајковића, Моро-Баферија и г. Борђа Вајферта указују нам на уметницу ретке способности и оригиналности. Биста мајке Југовића оличење је материнског бола.

Богомир Далма. Биста г. Емила Омана

Г. Богомир Далма излаже бисте песника Емила Веркхерена, трагичара Карла Литена, романсијера Жозефа Делтеја, г-це Диане Вековић, нашег великог пријатеља Емила Омана, г. Војина Спалајковића и једну главу „Мисао“.

Г-ца Мерчел излаже две лепе главе деце, а г. Матијевић једну са њалицу и врло лепо конструисану главу једне девојке.

Споменимо још медаљоне г. Муановића, који нису без заслуга.

Организација изложбе југословенских уметника, који живе у Паризу, успела је у свему, благодарношћу пожртвовању и напорима г. Свет. Јовановића, претседника југословенске колоније и г. Глушчевића и г. др. А. Арнаутовића, чланова комитета за приређивање изложбе.

Париз, децембра 1932 године.

Богомир ДАЛМА

Недељне илустрације,
Београд 1932. година
VIII, бр. 50, стр. 26-27

Изложба Југословенских уметника у Паризу

Г-ђа Вука Велимировић са својим радовима

Белведерски Аполон, који држи палету и четкицу у руци, док га једна млада девојка залуђено посматра. То је клу изложбе. Требало би ипак упозорити овог младог сликара да се причува утицаја Пикаса и Дифиа, јер би могао да буде фаталан по њега. Он располаже са довољно дара да би могао да изостави формуле, веште несумњиво, али који су за дискусију.

Г. Јанковић излаже илустрације за књиге и ноте, мало јапанске али врло привлачне. Веома су успеле илустрације за књигу „Српске игре“.

Г. Јеремић износи светле и веселе пејзаже, веома поетичне и мајсторски комповане. Утицај великог Маркеа је несумњив, и то је највеће признање које му се може учинити. Његов лежећи акт, ванредно цртан, располаже дивним ефектима. Аутопортрет је оригиналан али му недостаје акценат. Ми предвиђамо сјајну будућност овог младог сликара, чија ће изложба у Београду бити право откриће.

Богомир Далма, који припада импресионистима, анкуражиран од генијалног Клод Монеа, излаже седам пејзажа са Југа Француске.

Г. Борис Пастучов је израдио леп и мало чудан портрет г-ђе Ане Семонов, која је и сама врло талентована сликарка и вајарка. Г. Пастучов, одличан портретиста, није нам се свидео у својим пејзажима, изузев једног врло занимљивог пејзажа са Калемегдана, у зелено и беж тоновима. Његови су пејзажи из Сарајева и Дубровника суморни и без атмосфере.

Г. Милуновић излаже мртве природе које нису без вредности.

М. Узелац: "Слика"

Његови пејзажи су интерпретирани нервозно и оригинално. Мали портрети имају извесних особина.

Г-ђа Соња Ковачић је једина сликарка на овој изложби. Њени радови открили су у њој прави уметнички темперамент. Њено платно „Материнство“ рађено је снажно, убедљиво. Њени тонови су позлаћени, свежи и привлачни, а цртеж еластичан. Надамо се да ће се ова даровита уметница посветити узбудљивим сценама из живота мајке и деча да би нам давала таблосе дирљиве искренности, као што су г-ђе Мери Касат и сликарка Беатрисе Хау.

У осталом сви су портрети Соње Ковачић занимљиви и привлачни.

Соња Ковачевић "Женски акт"

Биста г. М. Радосављевића,
претседника Ф.И.Д.К.-а, рад г.
ђе Вуке Велимировић

Г. Богомир Далма излаже бисте француског романсиера Јозефа Делтиа: и белгијског трагичара Карла Литена, као и једну слику из Провансе која је намењена за један париски музеј.

Укупно, у ова два уједињена Салона, изложено је око седам хиљада слика, гравира и скулптура, што даје доказ важности ових Салона, познатих у целом свету.

Колико ли су нада и илузија ставили у ове изложбе уметници, и колико ће њих са зебњом очекивати критеријум париске критике и евентуалног купца кога ће послати промисао. Тек сви ће грозничаво читати критике у новинама, па ако између хиљадама уметника само помене Гиебол-Сисон, Пол Фиеренс, Шарл Соние, Морис Рејна, Камил ле Сен, Рене Бреси, Рене Шаванс, Гастон Пулен, Г. де Павловски, Калал Моклер, Сентенак, или који други чувени критичар, они ће бити срећни и опијени великим надама, за читаву годину. Јер су уметници као и деца, они живе од илузија, и са њима и умиру, мислећи на славу, за коју песник Морис Ростан, патетично каже да обманује живе људе и одржи обећања само мртвима. Ту је песму мени божанствена Сара Бернар рецитовала.

Да се утешим, ја сам себи изабрао за девизу овај стих Sullu-Prudhomme-a:

„Et lalsser quelque chose, avant de disparaître”.

Париз, маја 1931.

Богомир Далма.

Недељне илустрације, 7/1931, бр. 23, стр. 2-3

Кап Брен, Тулон, Слика Богомира Далме

Нонот: Портрет младе жене

Све ове слике евоцирају Француску седамнаестог и осамнаестог столећа и доказују да се у том добу славе и сјаја, неговала једна од најлепших уметности.

У идућим изложбама ове врсте - (јер је ово срећан почетак биће још јасније заступана сва бесмртна имена француског сликарства, јер ће музеји Монтеље-а, Лијон-а, Авињон-а, Бордо-а, Тулуз-а, Нансиј-а, и другим варошима позајмити своја ремек дела, за славу француске уметности и ретко задовољство посетиоца, који често немају времена ни прилике да иду у музеје провинције.

Ми смо у нашој књизи "Југ, земља лепоте" описали у истој намери, најлепша уметничка дела музеја на Југу Француске. Ова величанствена изложба биће отворена до краја маја.

Париз, маја 1931.

Недељне илустрације VII/1931, бр. 18, стр. 6-7

Богомир Далма

*Прва изложба ремек дела из музеја провинције
- Француска школа седамнаестог и осамнаестог столећа -*

Фрагонар. Праље

Патер. пољски концерт

У музеју л'Оранжери у Паризу, званично је отворена 16. априла једна врло интересантна и заиста лепа изложба ремек дела француског сликарства која се налазе у неколико музеја из провинције. Музеји који су позајмили та дела су ови: Амнем, Кан, Дижон, Лаон, Леавр, Ман, Нант, Орлеан, Кимпер, Ремпс, Рен, Руан, Сент-Омер, Тур и Валансиен.

Сва велика имена француског сликарства из седамнаестог и осамнаестог столећа су достојно заступљена. Међу најславнијим је Фрагонар рођен у Грас-у близу Нице. Он је први ослободио уметност од академске укочености и хладноће, својим сјајним колоритом и грациозним али јаким цртежом.

Његове "Праље су готово чисто модерна ствар. Његова колевка где се над дететом које спава нагињу браћа, сестре и родитељи, тако је дивно сликана, и са нежношћу изражена да се лепша слика тог жанра не може уопште замислити. Његов цртеж "Villa d' este" пун је поезије и величине.

Зато је заступљен са генијалним портретом вајара Антоана Патер-а, оца чувеног сликара истог имена, који је уосталом био ученик Вато-а и много га је подржавао, као што се то јано види из слике Жан-Баптиста Палер-а.

"Пољски концерт" која је изложена и чију репродукцију ми доносимо.

Сликар Леписије очарава са свежом и љупком сликом "Шест дечијих глава" и чувеним платном: "Буђење Фамноне".

Од Ле Снера можемо се дивити слици "Лов Дијане" пуној младалачке снаге и исказане грације. Од Ноно-а "Портрет младе жене" може да се упореди са најлепшим сликама Токе-а и Ла Тур-а.

Нежни грез није најбоље заступљен, али идућа изложба даће нам прилику да се дивимо његовим божанствено дирљивим портретима дече која се налазе у чувеном музеју Фабре у Монпељеу. Дивне су "Купачице" Ламко-а али најинтересантнији је "Голубињак" одславног Буше-а који нам открива да је чувени уметник волео и природу и идилничне пејсаже а не само прекарне даме са двора и њине горде удвараче, које је он овековечио.

Изложена су још изабрана дела Шардена (замишљен отмен портрет славног композитора Рамо-а, Ларгилиер-а, браће Матијеа и Луја Ле Нен, Мињар-а. Портрет Марије Манчини. Натоара, рођеног у Ниму, субтилног и рафинираног Натије-а. (Прекрасан портрет маркизе Де Помпадур). Пероно-а, Жана Реа (портрет гђице Право, играчице из Опере, која је представљена како игра у парку, са гроздо у руци. У дну, близу једног пајанског храма виде се полунаги младићи и девојке како весело играју).

Од трицизног Хијасинт-а, Русо-а, рођених у Перпињану, један поносан портрет жене, а од чувеног сликара романтичних рушевина Хибер Робер а пет дивних пејсажа, од Гро-а библијска слика "Лот и његове ћерке" реплика слике из колекције царице Катарине Друге, и од сликарке Аделаиде Лаби -- Жиро, врло изразит портрет мадам Ролан, чувене заштитнице књижевности и уметности у осамнаестом столећу.

Ла Снер. Дијанин лов

